

IVICA ŽILE

PREDROMANIČKA SKULPTURA
S OTOKA LOKRUMA, ROŽATA I KOMOLCA U
RIJECI DUBROVAČKOJ

UDK 730.033:904(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljeno: travanj 1994.
Received: April 1994.

Ivica Žile
HR - 20000 Dubrovnik
Državna uprava za zaštitu kulturne
i prirodne baštine Dubrovnik
Od Ploča 3

Autor je kataloški obradio i stilski analizirao ulomke predromaničke skulpture koji su nažalost samo prežici sakralnih građevina, vezujući ih, na osnovi arhivskih vrela uz dva neistražena arheološka lokaliteta: benediktinski samostan Sv. Marije na Lokrumu i crkvu Sv. Marije, s kasnije pridodanim samostanom u Rožatu. S obzirom na drugi lokalitet neki se ulomci možda mogu pripisati crkvi Sv. Martina u Šumetu, što bi trebalo dalje istraživati.

KATALOG

I. Predromanička skulptura iz samostana Sv. Marije na Lokrumu

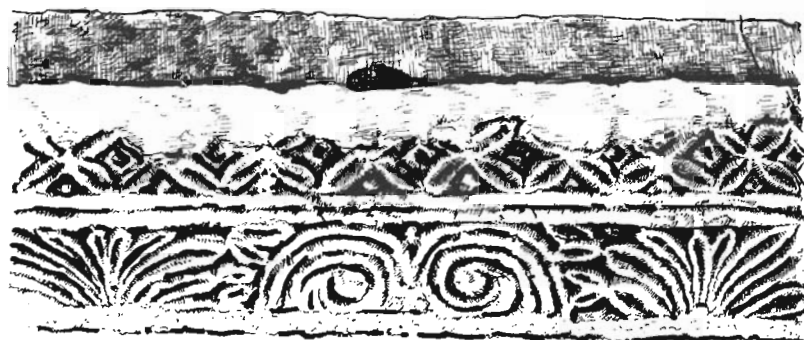
Najstariji benediktinski samostan na dubrovačkom području osnovan je u prvoj polovini 11. stoljeća.¹ *Reliquiae reliquiarum* prve predromaničke sakralne građevine nalaze se kao spolije uzidane u recentnom gospodarskom objektu lociranu u jugozapadnom dijelu kompleksa benediktinskog samostana.

1. Nadvratnik (sl. 1 i 2); duž. 155 cm, vis. 19 cm, šir. 33,5 cm. Vapnenac, sekundarno upotrijebljen u prvotnoj funkciji, u sadašnjem gospodarskom objektu. Nadvratnik je publiciran.² Oštećena mu je desna strana kao i prednja ploha koja je bila izvedena u kosom profilu. Na donjoj strani, po njegovoj sredini, isklesan je kružni utor. Sačuvani ures izveden je u dvije zone koje razdvaja vodoravna užlijebljena letvica. Donja ploha ukrašena je vodoravnim nizom četverolatičastih cvjetova, koji se svojim krajevima dodiruju; slobodni prostori između njih ispunjeni su rombičnim motivima. Suprotne latice, tj. one koje rubno dodiruju letvicu odnosno plošni završetak donje stranice, ukrašene su sa po još jednom laticom. Prednja ploha koja je bila izrađena u kosom profilu sekundarno je preklesana u ravnu gredu. Tom prilikom radiran je većim dijelom uresni motiv. Dekorativno polje izvedeno je dvostrukim motivom koji se u vodoravnom nizu izmjenjuje uz

* Ovaj rad je većim dijelom bio tekst predavanja pod naslovom: "Predromanička plastika Sv. Marije u Rožatu", održanog 1987. godine na simpoziju "Otok Lokrum". Za ovu priliku opremljen je bilješkama uz neznatne izmjene i dopune u odnosu na spomenuto predavanje.

Sl. 1. Nadvratnik

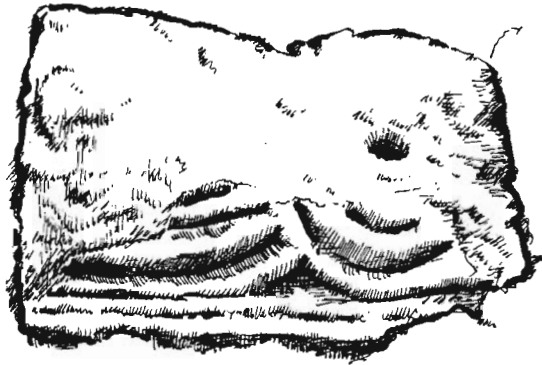
Sl. 2. Detalj nadvratnika

Sl. 3. Ulomak kamene grede

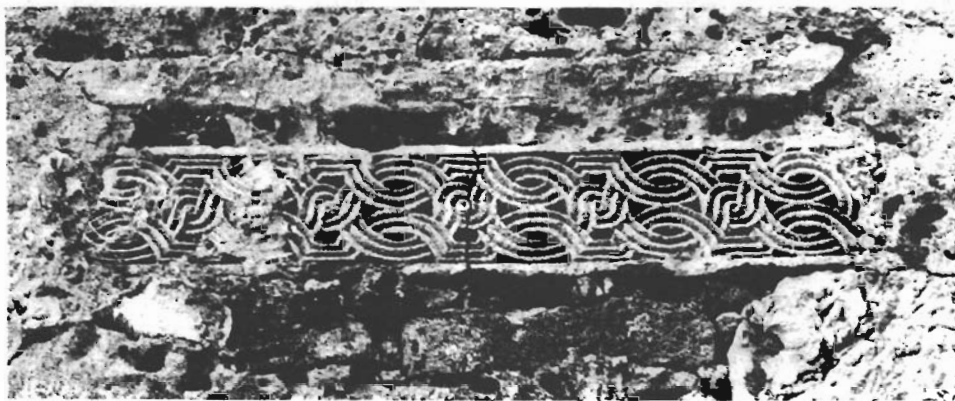
motiv troprute palmete čije unutrašnje završetke artikuliraju kuglice, a kružne završetke vertikalna traka. Zatim slijedi motiv palmine lista okrenuta prema dolje. Prostore između palmeta i palminih listova ispunjavaju dva laticasta motiva rastvorena prema palmetama.

2. Ulomak kamene grede (sl. 3); duž. 62 cm, šir. 15 cm. Vapnenac, uzidan u recentni gospodarski objekt poviše nadvratnika. Ulomak je publiciran.³ Greda je oštećena po užim stranama. Ukrašena je motivom troprutih međusobno zauzanih kružnica koje presijecaju troprute trake u formi romba. U uzlovima kružnica izvedene su kuglice. Uresno polje obrubljuje jednostavna letvica.

Sl. 4. Ulomak

3. Ulomak (sl. 4); duž. 12 cm, šir. 14 cm. Vapnenac, uzidan u recentni gospodarski objekt poviše dva prethodna ulomka. Nije publiciran. Ulomak je oštećen sa svih strana pa mu atribucija nije moguća. Na ulomku se jasno vidi jednostavna letvica koja omeđuje uresno polje.

Sl. 5. Ulomak kamene grede

4. Ulomak kamene grede (sl. 5); duž. 60 cm, šir. 10 cm. Vapnenac, uzidan kao spolija u recentni gospodarski objekt nešto sjevernije od prethodnih ulomaka. Ulomak je publiciran.⁴ Uresno polje uokvireno je jednostavnom letvicom, a oštećen je po užim stranicama. Ukrašen je motivom niza troprutih zauzlatih kružnica. Prostori u kružnicama ispunjeni su nasuprotnim troprutim lučnim arkadama koje se dodiruju tjemenu, a izvan kružnica su spojene troprutom vodoravnom trakom.

Sv. Marija u Rožatu

Crkva Sv. Marije u Rožatu nalazila se na brežuljku lociranu na zapadnoj strani Rijeke dubrovačke.⁵ Građena je u periodu predromanike krajem XI. ili početkom XII. stoljeća. Potkraj XII. stoljeća dograđuje joj se samostan te postaje benediktinski priorat. Samostan je srušen u potresu 1667. godine. Na njenu mjestu izgrađena je recentna župna crkva istog titulara. Ulomci predromaničke plastike jedini su materijalni prežici predromaničke crkve Sv. Marije u Rožatu koji su ubicirani na tri lokaliteta: eponimom, u renesansnom ljetnikovcu Đona Rastića u Rožatu, spolijama na crkvi Sv. Duha i ogradnom zidu grobišta u Komolcu.⁶

Sl. 6. Kapitel

Sl. 7. Stup

A. Župna crkva Sv. Marije u Rožatu

1. Kapitel (sl. 6); vis. 40 cm, prom. u dnu 26 cm. Vapnenac, nalazi se na istočnom ogradnom zidu platoa crkve Sv. Marije. Kapitel je publiciran⁷. Gornji dio košare kapitela vrlo je oštećen, tako da mu je ures potpuno radiran. Kapitel završava jednostavnom letvicom koja prati njegov osnovni oktogonalni duktus. Njegovo dno artikulira prstenasto proširenje, a u njegovu je središtu uklesan kružni utor. Sačuvani ures izveden je s osam palminih listova koji se međusobno dodiruju, a slobodni prostori između njih ispunjeni su dvolatičastim motivom vrhovima okrenutim prema gore.

2. Stup (sl. 7); vis. 91 cm, prom. u vrhu 20,5 cm. Bijeli mramor, lociran uz južnu fasadu crkve, umetnut u recentnu kvadratičnu bazu. Stup završava kvadratičnom osnovicom, dok mu je vrh prstenasto proširen. Na njegovoj završnoj plohi nalazi se utor kružna oblika i žlijeb. Prijelaz korpusa u prstenasto proširenje oštro je izveden kao i profilacija koja se nalazi poviše četvrtaste baze.

B. Renesansni ljetnikovac Đona Rastića (Đanovina)

Ljetnikovac Rastić smješten je istočnije od brežuljka na kojem se nalazila predromanička crkva Sv. Marije, neposredno uz sjevernu obalu Rijeke dubrovačke, na lokalitetu zvanom Kanalić. C. Fisković registrira postojanje jednog pletera u ljetnikovcu, ali bez deskripcija i fotografije.⁸ U Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode Dubrovnik evidentirana su četiri predromanička ulomka signirana 1969. godinom. Tijekom 1988. godine izvođena su konzervatorska istraživanja ljetnikovca pod vodstvom Nade Grujić iz Instituta za povijest umjetnosti, i tom prilikom u južnom dijelu vrta pronađena su tri predromanička ulomka.⁹

1. Ulomak pluteja (sl. 8); duž. 23,5 cm, vis. 16 cm, deb. 7,5 cm. Vapnenac, ulomak je publiciran.¹⁰ Ukrašen je motivom zauzanih troprutih krugova u čija su kružna polja upisana četiri antitetično postavljena ljiljana, a u njihove slobodne prostore po jedan srcolik motiv.

2. Ulomak pluteja (sl. 9); duž. 25,5 cm, vis. 27,5 cm, deb. 7,5 cm. Vapnenac, ulomak je publiciran.¹¹ Ukrašen je troprutim zauzanim krugom, a središnje polje kruga osmerolatičastim motivom. Prostori između kruga i jednostavno profilirane letvice ispunjeni su dvolisnim, odnosno trolisnim motivom. Ulomku pluteja na horizontalnoj strani djelomično je sačuvano pero kojim se uglavljivao u pilastar septuma.

3. Ulomak pluteja (sl. 10); duž. 24 cm, vis. 42 cm, šir. 7,5 cm. Vapnenac, ulomak nije publiciran. Sastoji se od dva fragmenta što se spajaju po frakturi. Oštećen je sa svih strana, a kompozicija je identična s prethodnim ulomkom.¹²

4. Ulomak pluteja (sl. 11); duž. 36,5 cm, vis. 27 cm, šir. 7,5 cm. Vapnenac, publiciran.¹³ Ulomak je oštećen sa svih strana. Na gornjoj stranici nalazi se mali kružni utor kojim se učvršćivao za gredu septuma. Ukrašen je istim motivom kao i dva prethodna.

5. Ulomak arhitrava (sl. 12); duž. 28 cm, vis. 23,5 cm, šir. 7,5 cm. Vapnenac, nije publiciran.¹⁴ Ulomak je oštećen po užim stranama, a sastoji se od dva ulomka koja se spajaju po frakturi. Ukrašena mu je samo prednja ploha dok su ostale fino obrađene. Ures na prednjoj stranici podijeljen je u dva polja jednostavnom vodoravnom letvicom. Gornje polje ukrašeno je nizom vodoravnih kuka, a donje horizontalnim nizom troprutih osmica.

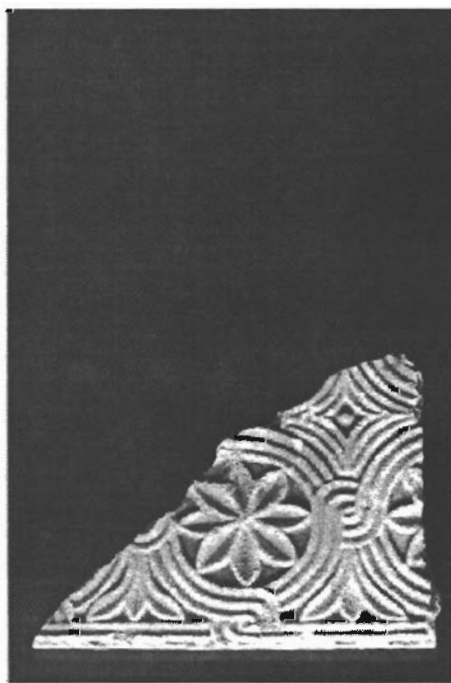
Sl. 8. Ulomak pluteja

Sl. 9. Ulomak pluteja

Sl. 10. Ulomak pluteja

Sl. 11. Ulomak pluteja

6. Ulomak pilastra (sl. 13); duž. 20 cm, vis. 36 cm, šir. 14 cm. Vapnenac, nije publiciran.¹⁵ Ulomak je oštećen sa svih strana. Ukrašen je vertikalnim nizom tro-prutih vitica koje završavaju kuglicom. Uresno polje obrubljuje jednostavna letvica.

Sl. 12. Ulomak arhitrava

Sl. 13. Ulomak pilastra

C. Crkva Sv. Duha

Crkva Sv. Duha locirana je na brežuljku gotovo sučelice crkvi Sv. Marije u Rožatu, na istočnoj strani Rijeke dubrovačke. Glavice, na čijim platoima su izgrađene crkve, dominiraju ovim područjem.

1. Ulomak pluteja (sl. 14); duž. 47 cm vis. 60 cm, šir. 7 cm. Vapnenac, uzidan kao spolija lijevo od ulaznih vrata platoa crkve. Ulomak je publiciran.¹⁶ Oštećen je sa svih strana; unatoč tome kompozicija je čitljiva. Centralni motiv je profilirani križ proširenih krakova. Iz donje haste križa lateralno se izvijaju ljiljani. Poviše vodoravne haste križa izvedena su dva osmerolatičasta cvijeta s kuglicom u sredini od kojih je desni gotovo potpuno uništen kao i ljiljan koji se nalazi ispod nje-ga. Križ s lijeve strane flankira stilizirani stup koji gotovo imitira vertikalnu hastu križa, s razlikom što on završava u gornjoj zoni trolistom, a u donjoj proširenim krakom. Iz stupa izlazi lučna traka koja s gornje strane zatvara centralni motiv, a ukrašena je motivom kuka. S donje strane traka je jednostavno profilirana i nastavlja teći u korpusu stupa. Čitavo uresno polje uokviruje jednostavna letvica.

Sl. 14. Ulomak pluteja

Sl. 15. Ulomak grede

2. Ulomak grede (sl. 15); duž. 38 cm, vis. 12 cm, deb. 23 cm. Vapnenac, uzidan kao spolija uz lijevi dovratnik sjevernih vrata crkve. Sekundarnom upotrebom poprima funkciju škropionice, pa je zbog promjene funkcije klesar koristao izdubio gornju stijenku ulomka. Nije publiciran. Greda je ukrašena horizontalnim krakom križa proširenih krajeva.

3. Ulomak ciborija (sl. 16); duž. 67 cm, vis. 64 cm. Mramor uzidan kao spolija poviše sjevernih vrata crkve. Ulomak je publiciran.¹⁷ Ciborij je oštećen sa svih strana. Prednja uresna ploha raščlanjena je u tri pojasa. Gornji pojas ukrašen je troprutom pletenicom s kuglicom u središtima. S donje strane odvojen je od središnjeg polja jednostavnim štapom. Središnje polje odvojeno je od donjeg polja motivom astragala. Centralno polje ukrašeno je figuralnom kompozicijom koja simbolizira borbu dobra i zla. Lav, koji dominira čitavom kompozicijom, progoni u trku jednu domaću životinju, simbol je zla, dok progonjena životinja simbolizira dobro. Životinji nedostaje glava pa je nije moguće atribuirati. Na lava skače čovjek odjeven u kratki haljetak koji mu seže do koljena, a ukrašen je motivom kvadrata. Dramatičnost radnje naglašava kosa čovjeka koja vijori kao i ekspresivna dužina ruke koja nije u proporciji s ljudskim likom. Na tijelu životinje uklesana je hrvatska riječ "lav" u zrcalnoj projekciji što potvrđuje prethodnu atribuciju životinje.¹⁸ U desnom kutu figuralnog polja izveden je motiv ljiljana. Donje polje ukrašeno je antitetičnim troprutim krugovima koje presjecaju unakrsne troprute trake.

Analiza predromaničke skulpture

I. Predromanička plastika Sv. Marije na Lokrumu

Svi ulomci predromaničke plastike, koji su kao spolije uzidani u recentnu gospodarsku zgradu u sklopu benediktinskoga samostanskog kompleksa, izrađeni su od vapnenca i pripadaju ansamblu arhitektonske plastike. Nadvratnik izborom motiva i kakvoćom njihove izvedbe posjeduje inačicu s portalom koji je sekundarno ugrađen u crkvu Sv. Bartula. Raniji titular crkve bio je sv. Kuzma i Damjan. Argument za ovakvu tvrdnju autoru je poslužio natpis koji se nalazi na sjevernom unutrašnjem zidu crkve.¹⁹ Također s velikom vjerojatnošću može se iznijeti pretpostavka da se na istom mjestu nalazila crkva istog titulara koja se navodi u povijesnim vrelima iz 11. stoljeća.²⁰ Povijesni podatak omogućuje pretpostavku da je portal prenesen sa starije crkve na novu. Ovakvom atribucijom negira se pretpostavka koja se susreće u starijoj literaturi da je portal prenesen sa crkve Sv. Stjepana.²¹ Ulomci greda (br. 2 i 4) svojim oblikom i uresom mogu se atribuirati dovratnicima ili doprozornicima. Ulomak br. 4 posjeduje inačicu u Stonu. Dračevac je već upozorio na identičnost izvedbe uresa ovog ulomka s pilastrom koji je sekundarno uzidan u apsidalni prozor crkve Gospe od Lužina.²²

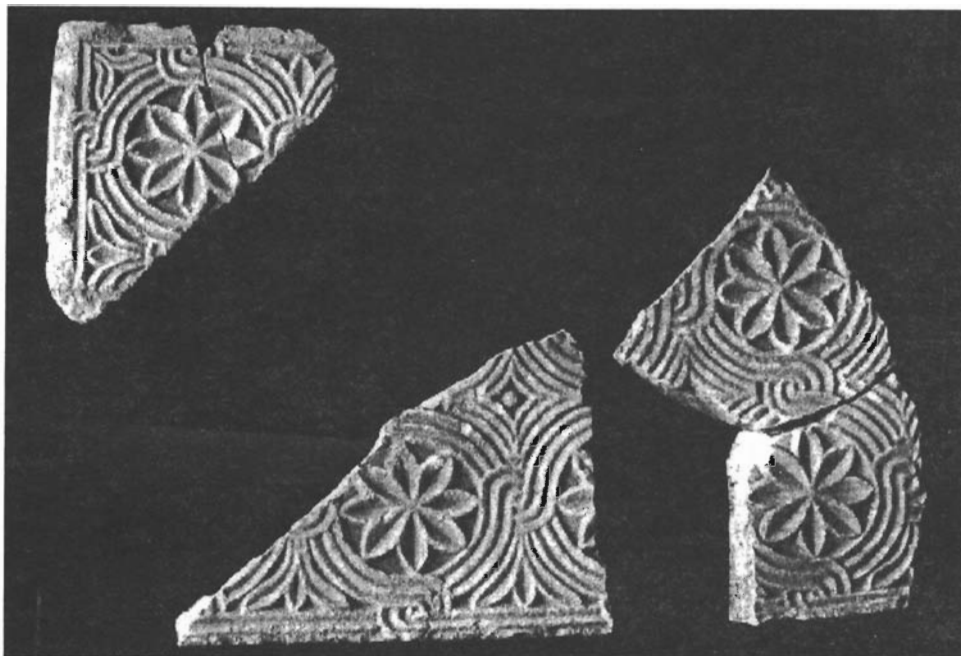

Sl. 16. Ulomak ciborija

II. Sv. Marija u Rožatu

Ulomke predromaničke skulpture povezo sam s tri lokaliteta i pripisao eponimnom lokalitetu, uz ponešto dvojbe koju treba imati prema njima, jer se neki od njih možda mogu pripisati crkvi Sv. Martina u Šumetu. Okolni plodni tereni i crkva također su pripadali lokrumskim benediktincima, a u lokrumskim falsifikatima crkva se spominje 1100 godine.²³ Ove nedoumice jedino se mogu apsolvirati sustavnim arheološkim istraživanjima na navedenim lokalitetima.

Svi katalogizirani ulomci pripadaju kamenom namještaju. Dva od njih izrađena su od bijelog mramora (A-2, C-3), a ostali od vapnenca. Za kapitel (A-1) predložio bih dvojaku atribuciju. Prva mogućnost je da se on pripíše ansamblu ciborija, ili pak kapitelu arkature što bi omogućilo čitanje tlocrtne dispozicije crkve u formi bazilike. Ansamblu ciborija J. Stošić pripisao je ulomak (C-3) s crkve Sv. Duha. Izrađen je iz drugog materijala i to možda upućuje na mogućnost da je klesar upotrijebio jedan antički ulomak, što nije rijedak slučaj na dubrovačkom području.²⁴ Mramorni stup (A-2) po obliku može se povezati s oltarnim stupovima V. i VI. stoljeća, ali oštri prijelazi korpusa u prstenasto proširenje, kao i oštri prijelazi profilacije poviše kvadratične baze stupa, svrstavaju ga u predromaniku. Ulomci pluteja (B 2, 3 i 4) pripadaju jednom pluteju kojemu se kompozicija gotovo podudara s plutejem iz crkve Gospe od Lužina, pa je na osnovi njegova predloška moguće izvršiti rekonstrukciju pluteja (sl. 17).²⁵ Ukrašen je izveden u tri horizontalna niza s po četiri zauzlana tropruta kruga u kojima su upisani osmerolatičasti cvjetovi. Rubno uz letvicu izvedeni su dvolatičasti ili trolatičasti motivi. Razlika u motivici je u tome što stonski ima u osmerolatičastim cvjetovima kuglicu i u većim međuprostorima između krugova peterolisni motiv. Kod rožatskog pluteja međuprostori su ispunjeni troprutim motivom romba čija središta ispunjava kuglica. Ulomak pluteja (B-1) ukrašen je motivom ljljana u simbiozi sa srcolikim motivom. M. Jurković predlaže identični raster uresa kao kod prethodnog pluteja.²⁶ Ulomak arhitrava (B-5) posjeduje klasičnu shemu kuka i osmica razdvojenih u dva polja letvicom. Ulomak pluteja (C-1) po plošnosti izvedbe kao i ekscentričnom isklesanom križu, odnosno biljnim motivima, izdvaja se iz cjelokupnoga katalogiziranog korpusa predromaničke plastike. Izdvaja se i po osnovnoj koncepciji izvedbe uresa predromaničke plastike, koja dekorativnu zonu potpuno ispunja, dok u ovom ulomku *horror vacui* ne postoji. Sličnim problemom bavio se Lj. Karaman tj. plutejem uzidanim poviše sjevernih vrata crkve Sv. Stjepana svrstavši ga u mladu grupu predromaničke plastike koja potječe iz crkve Sv. Stjepana, a vremenski je atribuirana periodom od druge polovine XI. do početka XII. stoljeća.²⁷ Istu problematiku ponovno je aktualizirao M. Jurković dopunivši ovu grupu s još jednom spolijom uzidanom poviše ulaza u samostan Sv. Marije u Dubrovniku.²⁸ Ona se izborom motivike i njezine obradbe zaista podudara s dva prethodna pluteja. Po svemu sudeći imala je istu funkciju, ali se razlikuje po materijalu iz kojeg je klesana. Spolija je izrađena od plavkasta mramora, dok su dva prethodna od vapnenca.²⁹ Ovoj grupi Jurković još pridružuje ulomak ciborija iz crkve Sv. Duha, a vremenski je periodizira prvim slojem predromaničke plastike po njegovoj klasifikaciji.³⁰ Ulomak grede (C-2) dekoriran hastom križa nije izrazito databilan.

Sl. 17. Rekonstrukcija pluteja iz ljetnikovca Đona Rastića

Ulomci predromaničke skulpture koji su obrađeni ovim tekstom nažalost su samo prežici materijalnih ostataka sakralnih građevina koje se vežu uz ostavštinu benediktinskog reda rasprostranjenog diljem dubrovačkog kraja. Topičnost sakralne građevine što se tiče Lokruma po svemu sudeći nije dvojbena, jer nju osim predromaničkih ulomaka potvrđuju i povijesna vrela.

Predromaničke ulomke iz Rijeke dubrovačke (Rožat, Komolac), pripisao sam eponimnom lokalitetu crkve Sv. Marije u Rožatu, uz dozu sumnje glede lokrumskih falsifikata koji navode crkvu Sv. Martina u Šumetu. Bez obzira, na mnoštvo pitanja koja su većim dijelom impostirana neistraženošću tretiranih lokaliteta, kao i drugih istraženih, nepubliciranih, a pripadaju ovom vremenskom horizontu, moguće je predložiti okvirnu vremensku atribuciju katalogiziranih predromaničkih ulomaka, sagledavajući ih u kontekstu osobitosti južnodalmatinske predromaničke plastike, s pravom izdvojene u zasebnu grupu predromanike.

Dakle, svi ulomci osim pluteja i ciborija iz crkve Sv. Duha, koji se u dosadašnjoj literaturi divergentno datiraju, pokazuju svu specifičnost južnodalmatinske predromaničke plastike izborom motiva (palmin list, ljiljan i drugi vegetabilni motivi) te kakvoćom njihove izvedbe dosežući gotovo manirističku kategoriju. Ulomci s tretiranih lokaliteta vremenski se datiraju od prve polovine XI. do početka XII. stoljeća. Ovome se ne protive ni arhivski izvori.

Komparativni materijal obuhvaćen ovom radnjom nedvojbeno ukazuje na postojanje jake radionice, koja je opremala kamenim namještajem i arhitektonskom plastikom sakralne građevine diljem dubrovačkog kraja tijekom predromaničkog perioda.

- ¹ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. II, Split 1964., str. 420.-431, donosi pregled starije literature (dalje u tekstu: Benediktinci); C. Fisković, Prvi poznati graditelji, Dubrovnik 1955. str. 41 (dalje u tekstu: Prvi); Isti, Lokrumski spomenici, Buletin JAZU, XI (1963), str. 47, 48 i 50 (dalje u tekstu Lokrumski); povijesni aspekt J. Lučić, Povijest Dubrovnika II, Zagreb 1973, str. 77-81 (dalje u tekstu Povijest); M. Jurković, Prilog određivanja južnodalmatinske grupe predromaničke skulpture, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, 15 (1985), str. 193 (dalje u tekstu: Prilog).
- ² C. Fisković, Prvi, str. 41; Isti, Lokrumski, str. 48; autor u oba teksta sumarno opisuje nadvratnik i ne donosi fotografiju; M. Jurković, Prilog, str. 193, donosi komparativni materijal i vremensku kategorizaciju.
- ³ C. Fisković, Prvi, str. 41, samo ga spominje; Isti, Lokrumski, str. 48, sl. 46, sumarno donosi deskripciju.
- ⁴ N. Z.Bjelovučić, Crvena Hrvatska i Dubrovnik, Zagreb 1929, str. 49 (dalje u tekstu: Crvena); samo notira postojanje nekoliko ulomaka te donosi jednu fotografiju predmetnog ulomka sl. 22; C. Fisković, Prvi, str. 41; Isti, Lokrumski, samo ga navodi; M. Jurković, Prilog, str. 193, samo ga navodi, a također kao i prethodne ulomke vremenski ga atribuirala svojom kategorizacijom u pretposljednju fazu pletera južnodalmatinske regije.
- ⁵ C. Fisković, Lokrumski, str. 48; I. Ostojić, Benediktinci, str. 432.-435; J. Lučić, str. 80 i 81.
- ⁶ I. Ostojić, Benediktinci, str. 435, bilješka 23, navodi pismo L. Beritića datirano 28. srpnja 1954: "Iz benediktinskih bi vremena mogla biti jedino tri kapitela u koja se usaduju barjaci". Ovo je djelomično točno, jer od tri kapitela dva su gotičke provenijencije, a samo treći sa sigurnošću atribuirala period predromanike. Možda dva gotička kapitela govore o adaptaciji sakralne građevine. C. Fisković, Lokrumski, str. 48, "... pronašao sam jedan ulomak koji se čuva u ljetnikovcu...", ali autor ne donosi ni sumarnu deskripciju ulomka pa se i ne zna točno o kojem se ulomku radi; M. Jurković, Prilog, str. 193, navodi podatak da se nekoliko ulomaka čuva u kući V. Kristovića. Nakon završetka istražnih radova u ljetnikovcu Đona Rastića svi ulomci preneseni su u depo Arheološkog odjela Dubrovačkog muzeja.
- ⁷ Vidi prethodnu bilješku; samo numerički bez deskripcije i fotografije.
- ⁸ C. Fisković, Lokrumski spomenici, str. 48; Isti, Slikar Angelo Bizamano u Dubrovniku, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 11 (1959), str. 76 (dalje u tekstu: Slikar); J. Lučić, Povijest Dubrovnika II, sl. 16, donosi fotografije dvaju ulomaka.
- ⁹ N. Grujić, Obnova Dubrovnika 1979.-1989., Zagreb 1989, str. 209-211. Zahvaljujem kolegici dr. Nadi Grujić koja mi je prepustila objavljivanje tih predromaničkih ulomaka.
- ¹⁰ Evidentiran u fototeci Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Dubrovnik, 1969. godine (dalje u tekstu: Fototeka); J. Lučić, Povijest, str. 64, sl. 16 desno, bez deskripcije; M. Jurković, Prilog, str. 193, donosi deskripciju bez dimenzija.
- ¹¹ J. Lučić, Povijest, str. 64, sl. 16 lijevo, bez deskripcije; ulomak evidentiran u Fototeci bez frakture koja se dogodila između 1969. i 1973. godine; M. Jurković, Prilog, str. 193, donosi deskripciju i komparativni materijal.
- ¹² Pronađen u južnome vrtu ljetnikovca tijekom istražnih radova.
- ¹³ M. Jurković, Prilog, str. 193, donosi deskripciju i komparativni materijal.
- ¹⁴ Veći ulomak pronađen u južnom vrtu ljetnikovca tijekom istražnih radova 1987. godine, dok je manji ulomak registriran u fototeci.
- ¹⁵ Pronađen u južnom vrtu ljetnikovca tijekom istražnih radova 1987. godine.
- ¹⁶ C. Fisković, Slikar, str. 74; J.Lučić, Povijest, str. 64, sl. 17; M. Jurković, Prilog, str. 193, atribuirala ga ranoj pleternoj fazi.
- ¹⁷ K. Prijatelj, Skulptura s ljudskim likom iz starohrvatskog doba, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, 3 (1954), str. 80 i 90; M. Jurković, Prilog, str. 193.
- ¹⁸ C. Fisković, Slikar, str. 74, donosi u tekstu nove podatke glede čitanja dvaju slova na desnom bedru lava, slova A i V, pisana u zrcalnoj projekciji. Autoru je izmaklo uočavanje još jednog slova čiji su

tragovi sačuvani na prednjoj butini što ga J. Stošić, čita L. Kada počimlje hrvatska latinička pismenost, Telegram, n.s. br. 1, Zagreb 1971.; Zrcalnu ispisanu riječ "lav" potrebno je sagledavati u kontekstu nepismenosti klesara koji je pergament s ispisanom riječi "lav" okrenuo naopako. To je rezultat spoznaje citiranih radova koji su doveli do konačne usporedbe s kotorskim ciborijem na kojemu je latinskom varijantom Leo i konstatacije da je na našem ulomku signiraña jedna od prvih epigrafskih spomenika hrvatske latiničke pismenosti. Ovu tezu iznio je kolega Josip Stošić u citiranom radu. Zahvaljujem kolegi Stošiću što me na nju upozorio.

- ¹⁹ L. Beritić, Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 10 (1956), str. 64.
- ²⁰ I.K. Sakcinski, Codex diplomaticus vol. I, str. 79-82; J. Lučić, Povijest, str. 78.
- ²¹ M. Jurković, Prilog, str. 193, donosi komparativni materijal, te vremensku atribuciju portala; I.Žile, u radu, Spolia i ostali nalazi skulpture i plastike u Dubrovniku do pojave romanike, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, vol. 12, Zagreb 1988., str. 177, 178, 183 i 184, donosi pregled starije literature. Arheološka istraživanja koja se izvode paralelno s pisanjem ovog teksta (svibanj 1993. godine) u crkvi Sv. Bartula pod vodstvom dr. Igora Fiskovića, uz asistenciju autora teksta, svakim danom pretvaraju iznesene pretpostavke u postavke na bazi materijalnih nalaza.
- ²² A. Dračevac, Pleterna skulptura u lapidariju u Stonu, VAHD, LXXV (1981), str. 144., sl. 8 (dalje u tekstu: Pleterna).
- ²³ J. Lučić, Povijest, str. 78 i 79, navodi stariju literaturu.
- ²⁴ J. Stošić, Telegram; N. Cambi, Fragmenti antičkih sarkofaga na otoku Koločepu, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, vol. 12, str. 129-137; M. Jurković, O nekim figuralnim prikazima i posljednjoj fazi pleterne skulpture u dubrovačkoj regiji, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, vol. 12, str. 209-216.
- ²⁵ A. Dračevac, Pleterna, str. 140, sl. 2.
- ²⁶ M. Jurković, Prilog, str. 193, a shodno njemu i vremensku atribuciju.
- ²⁷ Lj. Karaman, Iskopine Sv. Stjepana u Dubrovniku, Split 1929., str. 61, 62.
- ²⁸ M. Jurković, Prilog, str. 190.
- ²⁹ I. Žile, Spolia, str. 183, 184.
- ³⁰ M. Jurković, Prilog, str. 190, 193, 195-197.

Summary

PREROMANESQUE DECORATION FROM THE ISLAND OF LOKRUM
AND THE VILLAGES OF ROŽAT AND KOMOLAC IN RIJEKA
DUBROVAČKA

The fragments of pre Romanesque plastic art studied in this paper are unfortunately only survivals of the remains of sacral architecture scattered in the Dubrovnik area related to the Benedictine order. Typical features of sacral architecture on Lokrum are not doubtful since they are evidenced not only by pre Romanesque fragments but also by historical sources.

Pre Romanesque fragments from Rijeka Dubrovačka (Rožat, Komolac) come from the Church of St Mary in Rožat. Some doubt is expressed concerning the Lokrum fakes which mention the Church of St Martin in Šumet. In spite of numerous questions arising from the fact that the sites have not been researched or the results have never been published, approximate datation of catalogued fragments is possible within the context of southern Dalmatian pre-Romanesque plastic art which is rightly put into a separate group.

Accordingly, all fragments, except for the pluteus and ciborium from the Church of Holy Spirit which to date were differently dated in literature, show all peculiarities of southern Dalmatian pre-Romanesque plastic art. This is revealed by the choice of motifs (palmette leaf, lily and other floral motifs) and by the quality of their execution which sometimes reaches almost manneristic quality. These fragments have been dated within the time span from the first half of the 11th century to the beginning of the 12th century which is evidenced by archive sources.

Comparative material studied in this paper undoubtedly shows that there was a large enough workshop in pre-Romanesque time to furnish stone decoration and furniture in the wider Dubrovnik area.